

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Úvěrové podvody, jejich sociální příčiny a důsledky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. et Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracoval:
Josef Foret

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Úvěrové podvody, jejich sociální příčiny a důsledky“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Blansko 24.04.2008

.....

Josef Foret

Poděkování

Děkuji paní PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, vstřícnost a ochotu, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Josef Foret

OBSAH

ÚVOD	5
1. Úvěrové produkty a jejich uživatelé	7
1.1 Úvěrové produkty	7
1.2 Jak získat úvěr	9
1.3 „Běžný klient“ úvěrové společnosti	10
2. Úvěrový podvod jako trestný čin	13
2.1 Definice trestného činu úvěrový podvod.....	13
2.2 Způsoby spáchání.....	15
2.3 Průběh trestního řízení	18
2.4 Tresty za spáchání trestného činu.....	25
2.5 Pachatel trestného činu	29
3. Sociální příčiny a důsledky	31
3.1 Sociální příčiny	31
3.2 Sociální důsledky.....	36
Závěr	40
Resumé	44
Anotace	45
Seznam použité literatury a pramenů	46

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si zvolil, protože je blízké mé pracovní profesi a dle mého názoru se jedná o problematiku, která není dostatečně zpracována v dostupné literatuře a není jí věnována dostatečná pozornost, kterou si bezesporu zaslouží.

Úvěrové produkty jako takové se v České republice masivně rozšířily zejména v období po tzv. sametové revoluci, tedy v devadesátých letech minulého století, a to zejména v souvislosti s otevřením trhu. Zatímco v dřívějších dobách byl problém spíše peníze utratit, protože nebylo dostatečné množství zboží a v žádném případě nebyl tak široký sortiment, je v současné době možné koupit v podstatě cokoli. Pak nastává jen otázka výběru zboží, značky a volba možnosti financování.

Oproti dřívějšímu tradičnímu přístupu, kdy bylo běžné peníze naspořit a teprve poté si zakoupit to co potřebuji, stává se v této době běžnou praxí, že jednotlivec či rodina, která nemá dostatek finančních prostředků k uspokojení svých potřeb k dispozici hned, využije možnosti použití úvěru, který je v podstatě určitou formou půjčky. Zboží tak mohou užívat již v době, kdy jej teprve splácím. Tento způsob je pro mnoho lidí lákavý a za dodržení určitých podmínek a zásad i výhodný. Skýtá však také mnohá rizika spojená s nedostatečným uvážením svých příjmových možností a neponecháním si určité finanční rezervy pro případ nepředvídatelných událostí.

Za určitých okolností, kdy jsou materiální požadavky osoby větší než příjmové možnosti, může dojít ze strany této osoby i ke spáchání jednání, které má znaky trestného činu. Na takové chování jedince má vliv zejména výchova a sociální prostředí, ve kterém se nachází a ve kterém byl vychováván. Spáchání trestného činu má však i svoje důsledky, kterými je zejména výkon trestu v případě odsouzení, jakož i další problémy spojené se vzniklým zadlužením.

Cílem mé bakalářské práce je analyzovat z jakých sociálních příčin dochází k páchání úvěrových podvodů, jaké jsou sociální důsledky pro pachatele takového jednání zejména v souvislosti s trestním řízením a výkonem trestu, dále pak zjistit

současný stav výchovy a vzdělávání v problematice správy osobních financí a pokusit se nalézt účinnější formu prevence v rámci vzdělávacího systému.

Cíl své práce se pokusím naplnit rozbořením toho, co je to úvěr, jakým způsobem je možné jej získat a využívat. Dále uvedu, jakým způsobem se lze dopustit jednání majícího znaky skutkové podstaty trestného činu úvěrový podvod a jaké mohou být příčiny tohoto jednání. Dále přiblížím postup v trestním řízení o trestném činu úvěrového podvodu a možný trestní postih za tento skutek. Závěrem se pokusím analyzovat sociální příčiny a důsledky s tím spojené a v návaznosti se pokusím nalézt možná řešení pro zlepšení současné situace.

Cílem práce není detailní rozbor a podmínky úvěrových produktů, jejich možnosti nebo způsoby poskytování. Tyto jsou definovány a dále rozebrány jen do míry potřebné k dosažení cíle bakalářské práce.

Užívání úvěrových produktů se týká zejména nižší a střední příjmové skupiny obyvatelstva, zejména rodiny s dětmi, na které se také zaměřím ve své práci. Úvěrové produkty jsou samozřejmě užívány i ostatními příjmovými skupinami, zejména osobami s vyššími příjmy, kde však dochází k podezření ze spáchání trestného činu ve zcela zanedbatelné míře. Proto se těmito příjmovými skupinami nebudu ve své práci zabývat.

Při zpracování jsem vycházel z analýzy zákonů České republiky, dostupné literatury, studia zpracovaných spisů v trestních věcech, dokumentů a materiálů dostupných na internetu, jakož i z poznatků získaných praxí a osobními zkušenostmi.

1. Úvěrové produkty a jejich uživatelé

1.1 Úvěrové produkty

Smlouva o úvěru, její náležitosti a podmínky jsou upraveny obchodním zákoníkem, tedy zákonem č. 513/1991 Sb. v platném znění, konkrétně pak v hlavě II obsahující zvláštní ustanovení o některých obchodních závazkových vztazích, dílu V, v ustanoveních § 497 až § 507. Dále cituji znění těch ustanovení, o kterých bude pojednáno v dalším textu práce:

§ 497 Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

§ 499 Za sjednání závazku věřitele poskytnout na požádání peněžní prostředky lze sjednat za úplatu, jestliže poskytování úvěru je předmětem podnikání věřitele.

§ 501 odst. 2 Stanoví-li smlouva, že úvěr lze použít pouze k určitému účelu, může věřitel omezit poskytnutí peněžních prostředků pouze k plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem.

§ 506 Je-li dlužník v prodlení s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku s úroky. Odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy.¹

V právním řádu České republiky jsou dále upraveny spotřebitelské úvěry, a to zákonem č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru.

---

¹ ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. – Obchodní zákoník. Komentář. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1153-1166.

Tento zákon upravuje některé specifické podmínky smluv sjednávajících spotřebitelský úvěr, jejichž bližší popis však není důležitý pro dosažení cíle této bakalářské práce.

Pro bližší popis typů a dělení je nejvhodnější použít již stávající vymezení:

„Bankovní produkty, jejichž prostřednictvím banky kryjí finanční potřeby svých klientů, dělíme do tří základních skupin:

a) peněžní úvěry, což je skutečné poskytnutí likvidních peněz, ať už v hotovostní nebo bezhotovostní podobě. Klient (dlužník) při nich musí v dohodnuté lhůtě splatit přijatý úvěr včetně úroků. Hlavními druhy těchto úroků jsou:

- kontokorentní úvěr – jde o krátkodobý úvěr poskytovaný na běžném (kontokorentním) účtu tak, že zůstatek účtu může přecházet do debetu, přičemž jeho maximální výše je dána dohodnutým úvěrovým rámcem, a klient platí úroky za takto čerpané peněžní prostředky;
- eskontní úvěr – je krátkodobým úvěrem, který banka poskytuje klientovi prostřednictvím odkupu (eskontní) směnky před její splatností, přičemž si sráží úrok (diskont) za dobu od eskontu do dne splatnosti směnky (platebního dne);
- hypoteční úvěr – je úvěrem poskytovaným na investice do nemovitostí na území České republiky nebo na její výstavbu či pořízení, a proto charakteristickým rysem je jeho zajištění zástavním právem na nemovitost;
- spotřební úvěr – je jakýkoli úvěr poskytnutý soukromé osobě nebo domácnosti, který slouží k financování nákupu spotřebních předmětů, pořízení nebo stavbě bytů a rodinných domků, popř. ke krytí jiných spotřebních výdajů (oproti komerčním úvěrům u těchto úvěrů úvěrovaný objekt neprodukuje zdroje ke splácení úvěru); sem se zařazují revolvingové spotřební úvěry, splátkové úvěry, hypoteční úvěry ke koupi či vybudování bytu nebo rodinného domku atd.;

b) závazkové úvěry a záruky;

c) alternativní formy financování.²

---

² ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. – Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1498.

Další popis se bude týkat zejména spotřebních úvěrů popsaných pod písm. a).

1.2 Jak získat úvěr

Instituce poskytující úvěry zpravidla současně s předložením žádosti o úvěr požadují předložení dvou dokladů prokazujících totožnost žadatele, potvrzení zaměstnavatele o výši příjmů a o době zaměstnání, přičemž žadatel musí být starší 18-ti let a mít trvalý pobyt na území České republiky. Každá instituce má svoje vlastní formuláře a nelze použít univerzální formulář. Některými společnostmi je vyžadováno i samostatné prohlášení o výši příjmů a běžných výdajů, jiné tyto údaje zahrnují do samotné žádosti o úvěr. V případě žádosti o úvěr u banky, kde má klient – žadatel veden i běžný účet, kam mu dochází mzda, nepožadují banky potvrzení o výši příjmů a tyto údaje zjišťují z pohybů na účtu.

Po podání žádosti pracovníci společnosti zpravidla ověřují údaje uvedené na potvrzení zaměstnavatele, tedy výši příjmů a údaje o zaměstnání. Dále je provedena kontrola, zda se žadatel nenachází v tzv. úvěrovém registru.

Účel a význam úvěrových registrů je dostatečně vymezen na internetových stránkách společnosti provozující tento registr, proto použiji citaci z těchto stránek. „Úvěrové registry (tzv. Credit Bureau) jsou celosvětově standardním nástrojem pro posuzování bonity a rizika nesplácení úvěrových produktů klientů z řad fyzických i právnických osob, hojně využívaným finančními institucemi v bankovní i nebankovní sféře. Tyto registry standardně obsahují pozitivní i negativní informace o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce klientů, tedy nejen informace o nesplácení úvěrových či jiných produktů, aby tak jejich uživatelé mohli objektivně a v plném kontextu posoudit žadatele, a v případě dobré kreditní historie mu získání úvěru usnadnit a zvýhodnit.“³

---

³ Viz. www.creditbureau.cz

Úvěrové registry nejsou přístupné všem společnostem poskytujícím úvěry. Bankovní registr klientských informací (dále je BRKI) je přístupný pouze bankám s bankovní licencí udělenou Českou národní bankou. Nebankovní registr klientských informací (NRKI) je přístupný nebankovním leasingovým a splátkovým společnostem.⁴

Pro účely této práce však postačuje vědět, že takové registry existují, jaké informace evidují, z jakého důvodu a za jakým účelem.

V případě, že tedy klient – žadatel splní podmínky banky či společnosti k poskytnutí úvěru, je s ním sepsána smlouva a poskytnut úvěr.

Úvěr lze sjednat i prostřednictvím smluvního zprostředkovatele, který není zaměstnancem dané společnosti a je za zprostředkované úvěry odměňován dle kritérií stanovených těmito společnostmi. Tato kritéria nejsou běžně přístupná. V rámci trestního řízení pak tyto společnosti prezentují, že zprostředkovatel není odměňován za množství uzavřených smluv, ale pouze za smlouvy, kde klient řádně plní své závazky.

1.3 „Běžný klient“ úvěrové společnosti

Termín „běžný klient“ zvolil autor na základě své vlastní dlouholeté zkušenosti při odhalování a vyšetřování trestné činnosti s přihlédnutím k regionálním specifikům, tj. pro oblast Brněnska.

V současné době úvěrové produkty využívají v podstatě všechny příjmové skupiny obyvatel České republiky. Nejrozšířenější užití se však předpokládá u skupin s nižšími příjmy, kdy se jedná o osoby mladšího věku, které teprve nastupují svou pracovní a životní dráhu, čemuž odpovídají i jejich příjmy. Dále osoby zakládající rodiny a budující či udržující rodinné zázemí, a to jak po stránce zajištění bydlení, tak následného vybavení domácnosti. Tato skupina je i skupinou, kterou se dále v této práci

---

⁴ Bližší údaje k těmto registrům lze získat zejména na internetových stránkách www.cbcb.cz a www.creditbureau.cz (pozn. autora).

budu zabývat. Jak již bylo uvedeno, vyššími příjmovými skupinami se v této práci věnovat nebudu, protože se nejedná o typický vzorek populace.

Nižší příjmovou skupinou obyvatel pro účely této práce rozumím ty osoby, které prostředky pro svou obživu získávají prací, zpravidla nekvalifikovanou či méně kvalifikovanou, případně žijí ze sociálních dávek poskytovaných státem. Příjmy této skupiny jsou natolik nízké, že postačují k uhrazení nákladů nutných k zajištění základních životních potřeb a nákladů na bydlení. Zůstatek příjmů po úhradě těchto všech životních potřeb je zcela minimální.

Střední příjmovou skupinou obyvatel pak pro účely této práce považuji takové osoby, které získávají prostředky k obživě prací, přičemž jejich příjmy zpravidla dosahují takové výše, že je možné z nich hradit i výdaje, které nejsou nezbytně nutné k zajištění základních životních potřeb, nákladů na bydlení, chod domácnosti a dalších výdajů. Zůstatek finančních prostředků po odečtení běžných výdajů však není v takové výši, aby za ně bylo možné pořídit vše, co nějakým způsobem přispívá ke zlepšení a zvýšení životní úrovně a uspokojování kulturních a dalších potřeb jedinců a domácností. V případě úmyslu uspokojit některé vyšší potřeby je pak nutné nějakou dobu střídat volné finanční prostředky.

Výše uvedené názory je možné srovnat s výzkumem společnosti Factum Invenio, která zjišťovala v rámci pravidelného výzkumu Factum Omnibus názory populace na téma úvěrů a půjček. Dotazování probíhalo v dubnu roku 2007 a dotázán byl reprezentativní soubor populace České republiky starší 15 let. Celkem bylo uskutečněno 1001 rozhovorů.

„Více než polovina populace (52 %) uvádí, že má sjednán nějaký úvěr nebo půjčku. Častěji jsou mezi lidmi, kteří mají sjednán nějaký úvěr nebo půjčku, lidé ve věku 30 až 59 let, ve vyšší míře jsou zastoupeni lidé se středoškolským vzděláním, domácnosti s hrubým měsíčním příjmem vyšším než 25 tisíc korun. Mezi klienty úvěrů najdeme také nejčastěji obyvatele obcí s 20 až 100 000 obyvateli.

Z hlediska účelu úvěru převládá nákup spotřebního zboží, který uvedla téměř třetina lidí, kteří mají sjednán nějaký úvěr nebo půjčku. Dalších téměř 30 % lidí sdělilo, že účelem jejich úvěru byl nákup či rekonstrukce bytu nebo domu.

Většina populace považuje půjčky od banky za běžnou součást dnešního života. V případě lidí do věku 44 let jsou půjčky za součást života považovány téměř devíti lidmi z deseti. Naopak méně často jsou tohoto názoru lidé starší 60-ti let, v této věkové skupině vnímá půjčky jako součást běžného života necelých 70 % lidí.

Celkem dvě pětiny lidí by si v budoucnosti v případě potřeby půjčili peníze od finanční instituce. Procento takto smýšlejících Čechů roste se snižujícím se věkem, zatímco ve věku do 29 let jsou tohoto názoru téměř tři pětiny (57 %), v případě lidí ve věku 45 až 59 let, jsou to již pouze necelé dvě pětiny (39 %).⁵

---

⁵ www.levna-pujcka.info/pujcky-vyzkum.php (zdroj: Factum Invenio, s.r.o. – 25.05.2007)

2. Úvěrový podvod jako trestný čin

2.1 Definice trestného činu úvěrový podvod

V článku 39 Listiny základních práv a svobod je dáno „jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“⁶.

Tímto zákonem je v právním řádu České republiky trestní zákon, tedy zákon číslo 140/1961 Sb. v platném znění (dále jen trestní zákon). Účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Prostředky k dosažení účelu trestního zákona jsou pohružka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření (viz. hlava první trestního zákona).

Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, resp. v jeho části druhé – zvláštní části. Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu, přičemž stupeň nebezpečnosti je nutné v každém konkrétním případě posuzovat samostatně.

K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl, způsobem v trestním zákoně uvedeným, porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo věděl,

---

⁶ ÚZ Úplné znění č. 432 Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod. Podle stavu k 24.08.2004. Ostrava: Sagit, 2004, str. 20.

že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.

Znaky trestného činu úvěrový podvod (skutková podstata trestného činu) je uvedena v ustanovení § 250b trestního zákona.

Trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b, který byl do trestního zákona zařazen novelou provedenou zákonem č. 253/1997 Sb., poskytuje ochranu sjednávání úvěrových smluv, poskytování subvencí a dotací, jakož i jejich účelovému určení. V konečném důsledku chrání i cizí majetek v oblasti úvěrování a poskytování subvencí a dotací. Dále uvádím doslovné znění skutkové podstaty tohoto trestného činu.

§ 250b Úvěrový podvod

- 1) *Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.*
- 2) *Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.*
- 3) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoliv malou.*
- 4) *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*
  - a) *spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo*
  - b) *způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.*

5) *Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.*⁷

Tato práce je zaměřena na úvěrové podvody a okolnosti jejich vzniku stejně, jako na jejich důsledky. Skutková podstata trestného činu úvěrový podvod se týká i subvencí a dotací, které však v dalším textu uvádět nebudu.⁸

2.2 Způsoby spáchání

Z judikatury k tomuto trestnému činu je třeba zmínit, že úvěrovou smlouvou ve smyslu § 250b trestního zákona se rozumí smlouva o úvěru podle § 497 a následujících obchodního zákoníku. Naproti tomu pod tento pojem nelze podřadit takové typy smluv, které spočívají nikoliv v poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž poskytování zboží a služeb na základě tzv. odložených plateb (např. smlouvu o koupi najaté věci či tzv. leasingovou smlouvu). V případě těchto smluv může být protiprávní jednání kvalifikováno jako trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona. Trestný čin úvěrový podvod je k trestnému činu podvodu ve vztahu speciality. To znamená, že v případě, že lze skutek kvalifikovat jako podvod i úvěrový podvod, musí být kvalifikován podle skutkové podstaty speciální.

Za nepravdivé se považují údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o němž je podávána informace, a to byť jen o některé důležité skutečnosti pro uzavření úvěrové smlouvy.⁹

Za hrubě zkreslené údaje považujeme takové, které mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření úvěrové smlouvy, což

---

⁷ Úplné znění č. 655 Trestní předpisy, přestupky. Ostrava: Sagit, 2008, str. 260.

⁸ V případě použití citací judikatury k trestnému činu úvěrový podvod, byly části týkající se subvencí či dotací, vypuštěny tak, aby nedošlo ke změně smyslu uváděného textu (pozn. autora).

⁹ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. – Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1500.

může vést k zásadně nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodných pro uzavření úvěrové smlouvy.¹⁰

Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede při sjednávání úvěrové smlouvy jakékoli údaje, které jsou rozhodující nebo zásadní (tj. podstatné) pro její uzavření, tedy takové údaje, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že úvěrová smlouva by nebyla uzavřena, anebo by sice úvěrová smlouva byla uzavřena, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto údaje zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny.¹¹

Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslný trestný čin. K trestní odpovědnosti za trestný čin podle § 250b odst. 1 trestního zákona, není třeba vznik škody, a to jak majetkové, tak případně nemajetkové povahy. Proto ani úmysl pachatele nemusí k takové škodě směřovat, i když zpravidla tomu tak bude.¹²

Z pohledu praxe je možné se jednat, které vykazuje znaky trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 trestního zákona, dopustit předložením žádosti o úvěr s uvedenými nepravdivými údaji o svém zaměstnání, tedy je uveden zaměstnavatel, který je buď fiktivní, nebo je sice skutečný, ale žadatel o úvěr u něj zaměstnán nebyl, nebo není. Dále to může být nepravdivé uvedení formy a doby trvání pracovního poměru (např. uvedení pracovního poměru na dobu neurčitou a získání úvěru těsně před skončením pracovní smlouvy), uvedení nepravdivých údajů o příjmu (z logiky věci je zřejmé, že v žádosti bude uveden příjem vyšší než skutečný), či zamlčení některých výdajů, např. splátek dalších úvěrů, které tak ve své podstatě ovlivňují schopnost klienta úvěr splácet.

Zda se v daném konkrétním případě jedná o údaj nepravdivý, hrubě zkreslený nebo zamlčený, je pak třeba zkoumat ve vztahu ke stavu skutečnému. Z hlediska praxe

---

¹⁰ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. – Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1500.

¹¹ tamtéž, str. 1500.

¹² tamtéž, str. 1501.

se však v rámci přípravného řízení trestního blíže nezkoumá, o jaký údaj se jedná ve smyslu výše uvedeného, neboť samotná skutková podstata trestného činu obsahuje všechny zmíněné varianty. V některých případech dokonce nelze rozhodnout o přesném zařazení údaje, kdy je možné jej zařadit jak pod údaje nepravdivé, tak hrubě zkreslené.

Vzato z čistě laického pohledu i údaj hrubě zkreslený je údajem nepravdivým, neboť neodpovídá skutečnosti. Stejně tak zamlčení podstatného údaje za předpokladu, že jeho sdělení je v žádosti požadováno a kolonka zůstává proškrtnuta, je uvedením nepravdivých údajů. Z pohledu jazyka právního jsou však tyto pojmy vnímány tak, jak bylo popsáno výše.

Pachatelem při sjednávání úvěrové smlouvy může být kterýkoli z účastníků úvěrové smlouvy. V praxi jím však zpravidla bývá dlužník - fyzická osoba, resp. fyzická osoba, která za něj nebo za dlužníka - právnickou osobu s budoucím věřitelem sjednává úvěrovou smlouvu.¹³ V případech uvažovaných touto prací pak půjde o žadatele, případně již dlužníka – fyzickou osobu. U tohoto trestného činu je trestné již samotné předložení žádosti o úvěr s uvedením nepravdivých, hrubě zkreslených či zamlčených údajů a k samotnému poskytnutí úvěru ani nemusí dojít.

Ustanovení § 250b odstavec 2 trestního zákona je samostatnou skutkovou podstatou vztahující se k použití úvěru na jiný než určený účel, a to bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby. Tato skutková podstata se vztahuje pouze k účelovým úvěrům. V zásadě, pokud to není ve smlouvě o úvěru výslovně stanoveno, může dlužník peněžní prostředky získané od věřitele použít na jakýkoli účel podle svého uvážení. Omezení může tedy vyplynout z úvěrové smlouvy, musí však v ní být výslovně stanoveno (srov. § 501 odst. 2 obchodního zákoníku).¹⁴

---

¹³ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. – Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1501

¹⁴ tamtéž.

Jde o úmyslný trestný čin. Úmysl zde nemusí směřovat k způsobení škody, a proto je pachatel trestný i v případě, že např. poskytnutý úvěr řádně splácí a žádná škoda věřiteli nevznikne.¹⁵

Pachatelem u úvěrové smlouvy je zásadně dlužník, jenž použije úvěr bez souhlasu věřitele na jiný než určený účel.¹⁶

V případě skutkové podstaty podle § 250b odstavec 3 trestního zákona, rozumíme škodou nikoli malou škodu ve výši nejméně 25.000,-Kč – viz § 89 odstavec 11 trestního zákona.

Skutkové podstaty uvedené v odstavcích 4 a 5 se netýkají běžné cílové skupiny, na kterou se v této práci zaměřuji, a nebudou tedy dále rozvedeny. Jen pro úplnost je třeba uvést, že způsobením značné škody se rozumí škoda ve výši nejméně 500.000,-Kč – viz. § 89 odst. 11 trestního zákona.

2.3 Průběh trestního řízení

V případě trestného činu úvěrového podvodu se z velké části jedná o tzv. latentní, tedy skrytou kriminalitu. Uvedení nepravdivých údajů při žádosti o úvěr totiž zpravidla vychází najevo až v případě, že úvěr není splácen dle smlouvy a klient je buď v prodlení s jednotlivými splátkami, nebo úvěr nesplácí vůbec. Vzhledem k tomu, že většina společností si při uzavírání úvěrové smlouvy nechává klientem podepsat i souhlas s prováděním srážek z platu u zaměstnavatele, snaží se tyto společnosti zajistit splátky tímto způsobem. Tímto způsobem je zjištěno, že zaměstnavatel buď vůbec neexistuje, nebo u něj klient nepracuje. V případě, že se v žádosti uvedené údaje nezakládají na pravdě, následuje zpravidla trestní oznámení na klienta pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu, případně úvěrového podvodu.

---

¹⁵ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. – Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 1501.

¹⁶ tamtéž.

Oznámení o podezření ze spáchání trestného činu je směřováno na Policii České republiky, případně na Státní zastupitelství, přičemž prověřování skutečností uvedených v oznámení a toho, zda se jedná o podezření ze spáchání trestného činu, je pak prováděno místně příslušným oddělením Policie ČR dle místa spáchání skutku. Za místo spáchání skutku je pak zpravidla považováno místo, kde došlo k předložení žádosti o úvěr. V této fázi trestního řízení označujeme osobu, u níž je podezření, že se mohla dopustit trestného činu, jako podezřelého.

Dále uvádím typický průběh trestního řízení, který poslouží k orientaci o tom, co se v průběhu takového řízení provádí. V úvahu nejsou brány skutky, které lze kvalifikovat jako úvěrový podvod podle § 250b odst. 4 a 5 trestního zákona. Rovněž zde nejsou uvažovány komplikovanější případy s dalšími účastníky podílejícími se na spáchání trestného činu ani další okolnosti komplikující průběh trestního řízení. V osobě pachatele pak předpokládáme osobu dosud soudně netrestanou. Popis je proveden tak, jak probíhá v praxi, přičemž je doplněn o zákonné znění bez uvedení paragrafového označení. Přehled prováděných úkonů nemusí být totožný ve všech místech České republiky a je zpravidla závislý na požadavcích jednotlivých státních zastupitelství a soudů k dokazování této trestné činnosti, stejně jako osobní iniciativou konkrétního policejního orgánu (zpracovatele). Rovněž se pro zjednodušení předpokládá, že veškeré úkony trestního řízení byly provedeny v potřebném rozsahu a kvalitě tak, aby nebyla věc vrácena k doplnění orgánu, který vedl předchozí fázi trestního řízení. Jednotlivé fáze trestního řízení jsou popsány pouze do té míry, aby byl zřejmý průběh řízení, jakož i základní povinnosti orgánů činných v trestním řízení.

Samotné prověřování úvěrových podvodů je relativně jednoduché a spočívá v zajištění podkladů týkajících se samotné úvěrové smlouvy, tedy zejména žádosti o úvěr, smlouvy o úvěru, skutečností týkajících se způsobené škody a její výše. Dále zjištění, jakým způsobem byl úvěr čerpán. Zda byl alespoň z části splácen a pokud ano, tak jakou formou a po jakou dobu. K podání vysvětlení je vyzvána osoba, která s podezřelým jednala v době předložení žádosti o úvěr, kdy se zjistí okolnosti daného případu, to zejména v případech, kdy věc není dostatečně zdokumentována písemnými materiály a je třeba prověřit i průběh jednání s klientem. Dále se přistoupí

k ověření údajů uvedených v žádosti o úvěr, tedy zjištění, zda uvedený zaměstnavatel vůbec existuje, resp. zda existoval v době předložení žádosti o úvěr. V případě, že zaměstnavatel není smyšlený, jsou vyžádány údaje týkající se příjmu podezřelého a údaje týkající se doby a formy jeho pracovního poměru. Rovněž se zjišťuje, zda podezřelý v dané době neměl nějaké pravidelné srážky z platu, například exekuční tituly, výživné a další srážky, které mohou ovlivnit výši jeho výdajů. Dále také potřebné dostupné údaje k podezřelému, tedy údaje vedené Českou správou sociálního zabezpečení, kde se zjišťuje, zda je mu vyplácen některý z důchodů a zda je za něj hrazeno sociální pojištění. U příslušného Úřadu práce je ověřováno, zda v dané době nebyl uchazečem o zaměstnání a pokud ano, zda mu byla přiznána hmotná podpora v nezaměstnanosti. Také se zjišťuje, zda podezřelý nebyl poživatelem některé z dávek státní sociální podpory či některé ze sociálních dávek.

Jsou-li prověřeny všechny uvedené skutečnosti, je podezřelý vyzván k podání vysvětlení v dané věci, kdy má možnost se k podezření vyjádřit a uvést případné skutečnosti, které nebyly zjištěny. Pokud i po všech těchto úkonech nadále trvá podezření, že trestný čin byl spáchán a z jeho spáchání je důvodně podezřelá konkrétní osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání.

Trestní stíhání se zahajuje formou písemně vyhotoveného usnesení. Ve výroku usnesení musí být popsán skutek, ze kterého je osoba obviněna tak, aby nemohl být zaměněn s jiným a musí obsahovat zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován. Obviněný musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen údaji svého jména a příjmení, dne a místa narození, svého zaměstnání a bydliště, popřípadě jinými údaji potřebnými k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou. Usnesení o zahájení trestního stíhání je zpravidla podezřelému doručováno poštou jako zásilka určená do vlastních rukou adresáta. Dnem převzetí usnesení o zahájení trestního stíhání se podezřelý označuje jako obviněný a trestní řízení přechází do fáze vyšetřování.

V rámci vyšetřování je zejména proveden výslech obviněného, kdy před prvním výslechem je třeba zjistit jeho totožnost, dotázat se jej na jeho rodinné, majetkové

a výdělkové poměry a předchozí tresty, objasnit mu podstatu sděleného obvinění a poučit jej o jeho právech. Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání a musí mu být dána možnost se k obvinění podrobně vyjádřit, zejména souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, uvést okolnosti, které obvinění zeslabují nebo vyvracejí, a nabídnout o nich důkazy. Vyšetřování koná služba kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky v útvarech stanovených zvláštním zákonem. Policejní orgán postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu. Vyhledává a za stanovených podmínek i provádí důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného. Obhajoba obviněného a jím předložené důkazy, pokud nejsou bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány. Po výslechu obviněného se tedy prověří jeho případná obhajoba, zajistí se opis rejstříku trestů a zpráva z místa bydliště. V případě, že v rámci prověřování a vyšetřování došlo k zajištění všech potřebných materiálů, jak byly nastíněny, je na místě skončení vyšetřování. Za předpokladu, že není na místě návrh zastavení trestního stíhání z důvodů uvedených v trestním zákoně, je dále možný dvojitý postup.

První možností, která bývá upřednostňována, je podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního zákona. Jsou-li splněny dále uvedené podmínky, předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. V řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět, může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže se obviněný k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze takové rozhodnutí považovat za dostačující. V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky. Obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil. Jestliže obviněný v průběhu zkušební

doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne orgán, který trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje.

Za jakých okolností je možné podmíněně zastavení trestního stíhání aplikovat, je zřejmé již ze zákonného znění. Praktický dopad tohoto postupu je v tom, že v případě, že se obviněný osvědčí, nedojde k jeho odsouzení a uložení trestu s následným zavedením záznamu do rejstříku trestů. Dalším možným odklonem trestního řízení je rovněž narovnání (viz. § 309 trestního řádu). Jednou z podmínek, aby státní zástupce mohl rozhodnout o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, je mimo jiné i to, že obviněný složí na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu. Vzhledem k této skutečnosti, kdy námi uvažovaní obvinění mají finanční problémy a povětšinou značné dluhy, bývá tento postup absolutní výjimkou, proto se jím v další práci rovněž nebudu věnovat.

Nejsou-li splněny podmínky umožňující podmíněně zastavení trestního stíhání, umožní policejní orgán obviněnému prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Poté předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby.

Státní zástupce spisový materiál prostuduje, a jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud, podá obžalobu a připojí k ní spisy a jejich přílohy. O podání obžaloby vyrozumí obviněného, obhájce a poškozeného, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé. Obžaloba může být podána jen pro skutek, pro který bylo zahájeno stíhání. V případě námi uvažovaného trestného činu je soudem příslušným konat řízení v 1. stupni okresní soud a řízení je prováděno před samosoudcem, který koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Podáním obžaloby zpravidla končí přípravné řízení, které započalo zjištěním či oznámením skutku, tedy tím, že skutek vyšel najevo.

Po doručení obžaloby okresnímu soudu je třeba u soudu nejprve přezkoumat obžalobu z toho hlediska, zda pro další řízení poskytuje spolehlivý podklad, zejména prověřit, zda je dána příslušnost soudu k projednání věci, zda v přípravném řízení nedošlo k závažným procesním vadám, které nelze napravit v řízení před soudem, a zda byly v přípravném řízení objasněny základní skutečnosti, bez kterých není možno hlavní líčení provést a v něm rozhodnout. Po podání obžaloby soud, nevyčkávaje dalších návrhů, postupuje tak, aby řízení bez průtahů směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu rozhodnutí. Samosoudce je povinen v řízení před okresním soudem ve lhůtě do tří týdnů od podání obžaloby nařídit ve věci hlavní líčení nebo učinit jiný úkon směřující k rozhodnutí věci.

Soud je povinen při projednávání věci zaměřit se také na objasnění příčin, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. K objasnění příčin trestného činu a k urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným napomáhá ve stadiu řízení před soudem probační a mediační služba vykonávaná probačními úředníky.

Hlavní líčení koná soud zásadně veřejně. Má přítom na zřeteli, aby občanům byla poskytnuta v nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci soudem a aby se co nejučinněji projevilo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet. V hlavním líčení po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného vyslechne soudce obžalovaného k obsahu obžaloby, a byl-li uplatněn nárok na náhradu škody, též k tomuto nároku. Následně probíhají výslechy svědků, případně znalců a čtení listinných důkazů. Obžalovaný musí být po provedení každého důkazu dotázán, zda se k němu chce vyjádřit. Po provedení všech důkazů zjistí soudce, zda strany nečiní návrhy na doplnění dokazování. V případě, že nejsou návrhy na provedení dalších důkazů, nebo je rozhodnuto, že se další důkazy provádět nebudou, prohlásí soudce dokazování za skončené a udělí slovo k závěrečným řečem. Jako první přednese závěrečnou řeč státní zástupce, poté poškozený, zúčastněná osoba a obhájce obžalovaného, případně obžalovaný, který vždy mluví jako poslední. Po skončení závěrečných řečí je obžalovanému uděleno poslední slovo. Během tohoto projevu mu nesmí být kladeny otázky. Poté za předpokladu, že není na místě jiný postup dle trestního řádu, rozhodne

soud rozsudkem, zda se obžalovaný uznává vinným nebo zda se obžaloby zprošťuje. Obviněný může být obžaloby zproštěn v případě, že nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem, nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal obžalovaný, obžalovaný není pro nepřičetnost trestně odpovědný, nebo trestnost činu zanikla. Rozsudek je nutno vždy vyhlásit, a to zpravidla hned po skončení jednání, které rozsudku předcházelo. Odsuzující rozsudek musí obsahovat výrok o trestu s uvedením zákonných ustanovení, podle nichž byl trest vyměřen, nebo podle nichž bylo od potrestání upuštěno. Rozsudek se vyhotoví i v písemné podobě a je doručován obžalovanému, státnímu zástupci, zúčastněné osobě a poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. K druhům trestů, jakož i k základním zásadám jejich ukládání bude pojednáno v následujícím textu. Proti rozsudku je přípustné odvolání, které může podat jak obžalovaný pro nesprávnost výroku, který se ho přímo týká, tak státní zástupce pro nesprávnost kteréhokoli výroku. Poškozený může odvolání podat jen pro nesprávnost výroku o náhradě škody, pokud uplatnil nárok na náhradu, zúčastněná osoba pak pro nesprávnost výroku o zabrání věci. Jestliže nebylo podáno odvolání, stává se rozsudek pravomocným, a není-li to stanoveno trestním řádem, i vykonatelným. Průběh odvolacího řízení je svým rozsahem nad rámec této práce a nebude zde zmiňován.

Samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz, jestliže je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Trestní příkaz však nelze vydat ve všech případech, lze jím uložit pouze zákonem taxativně dané tresty. Z omezení lze pro názornost uvést, že trest odnětí svobody lze uložit pouze ve výměře do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu (nelze tedy uložit nepodmíněný trest odnětí svobody). Omezení je rovněž v možné délce trestů zákazu činnosti, zákazu pobytu a vyhoštění. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku a účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají doručením trestního příkazu obviněnému. Trestní příkaz se doručí stranám stejně jako rozsudek. Proti trestnímu příkazu může podat odpor obviněný a státní zástupce, a to do osmi dnů od jeho doručení. Byl-li podán proti trestnímu příkazu odpor, trestní příkaz se tím ruší a samosoudce nařídí projednání věci v hlavním líčení. Jinak se trestní příkaz stane pravomocným a vykonatelným.

Soud má, stejně jako státní zástupce, možnost rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání, případně o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání. Pro účely objasnění průběhu trestního řízení však možnost takových rozhodnutí soudem nebyla uvedena, přičemž užití těchto postupů je možné za stejných podmínek, jak bylo uvedeno v jejich popisu výše.

Po nabytí právní moci a vykonatelnosti rozsudku či trestního příkazu následuje tzv. vykonávací řízení, jehož účelem je zajistit vykonání rozhodnutí, tedy samotný výkon trestu.

2.4 Tresty za spáchání trestného činu

Jak vyplývá již ze samotného zákonného znění trestného činu úvěrového podvodu, lze za tento trestný čin spáchaný jednáním uvedeným v 1. odstavci uložit pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Za jednání popsané ve 2. odstavci trestného činu je trest stejný, kdy zákon výslovně uvádí: „Stejně bude potrestán...“. V případě 3. odstavce je pak uvedeno, že odnětím na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoli malou, tedy škodu dosahující nejméně 25.000,-Kč.

Tresty za trestné činy upravuje v souladu s Listinou základních práv a svobod hlava čtvrtá trestního zákona. V oddíle prvním jsou společná ustanovení o trestech. Zde je v § 23 definován i účel trestu, kterým je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost. V ustanovení § 27 jsou pak taxativně vymezeny druhy trestů, které může soud uložit za spáchané trestné činy.

Oddíl druhý stanoví obecné zásady pro ukládání trestů. Zde je pak upraveno, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost, k možnosti nápravy a poměrům pachatele. Jsou zde také

definovány okolnosti, ke kterým soud přihlédne při výměře trestu, a to okolnosti polehčující a přitěžující.

Oddíl třetí upravuje ukládání a výkon jednotlivých trestů. V případě trestu odnětí svobody je dáno, že za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři roky, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu. V návaznosti na trest odnětí svobody je pak třeba uvést, že podmíněné odsouzení je upraveno v oddíle čtvrtém, kde je dáno, že soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího dvě léta, jestliže vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu. Při podmíněném odsouzení stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let. Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu má též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to i v průběhu zkušební doby, že se trest vykoná.

V případě námi sledovaného trestného činu, tedy trestného činu úvěrový podvod, kdy uvažujeme pachatele, který se trestného činu dopustil zpravidla poprvé, pak v naprosté většině případů bude přicházet v úvahu uložení trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem.

Alternativou k trestu odnětí svobody je trest obecně prospěšných prací. Soud jej může uložit, odsuzuje-li pachatele za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba. Za těchto podmínek lze trest obecně prospěšných prací uložit, i když ve zvláštní části trestního zákona není stanoven. Může být uložen jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu. Nelze však uložit trest obecně prospěšných prací vedle trestu odnětí svobody.

Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům. Obecně prospěšnými účely jsou údržba veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov a komunikací nebo jiné obdobné činnosti ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit k výdělečným účelům.

Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 400 hodin. Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlédně soud ke stanovisku pachatele, k možnosti uložení tohoto trestu a k jeho zdravotní způsobilosti. Trest obecně prospěšných prací neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.

Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevedl řádný život, nebo zaviněně nevykonával ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu. Přitom každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítají za jeden den odnětí svobody. Na pachatele, kterému byl uložen trest obecně prospěšných prací, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.

Dalším možným trestem za trestný čin úvěrový podvod je zákaz činnosti. Ten může soud uložit na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností. Trest zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo

funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje zvláštní předpis. Byl-li trest zákazu činnosti vykonán, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen. V případě trestného činu úvěrový podvod by pak typickým pachatelem, kterému by mohl být uložen tento trest, byl například pracovník společnosti poskytující úvěr či její zprostředkovatel, který se nějakou formou podílel na spáchání takového trestného činu jinou osobou. Z praxe lze uvést příklad, kdy žena středního věku pracující na živnostenský list a zprostředkovávající úvěry pro několik společností poté, co jí klient sdělil svoje příjmy, tomuto poradila, aby uvedl příjmy vyšší, než jsou skutečné, případně zamlčel některé z výdajů tak, aby jeho bonita byla dostatečná pro schválení úvěru. V takových případech je pak na místě i uložení trestu zákazu činnosti. Naopak samotnému klientovi, který trestný čin spáchal, není možné tento trest uložit, neboť se svého jednání nedopouští v souvislosti s činností, která by mohla být zakázána. V případě uložení trestu ve výše popsaném případě pak trest zákazu činnosti spočívá v zákazu výkonu povolání zprostředkovatele či poskytovatele úvěru a vede ke zrušení živnostenského oprávnění tuto činnost umožňující.

Dalším z možných trestů za trestný čin úvěrový podvod je i peněžitý trest, který ve výměře od 2.000,- Kč do 5.000.000,- Kč může soud uložit, jestliže pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Soud může stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách. Při výměře peněžitého trestu přihlédne soud k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Vydobytá částka peněžitého trestu připadá státu. Ukládá-li soud peněžitý trest, stanoví pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl vykonán, náhradní trest odnětí svobody až na dvě léta. Náhradní trest však nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby. Na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.

V případech uvažovaných touto prací uložení peněžitého trestu zpravidla nepřichází v úvahu, neboť vzhledem k předpokládaným dalším dluhům a nízkým příjmům, je trest prakticky nedobytný.

Obecně lze tedy říci, že v případě odsouzení pachatele trestného činu úvěrového podvodu bývají nejčastěji ukládanými tresty podmíněný trest odnětí svobody a obecně prospěšné práce, kdy je soudem současně stanovena pachateli povinnost, aby dle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

2.5 Pachatel trestného činu

Z praxe lze konstatovat, že nejčastějšími pachateli trestného činu úvěrového podvodu jsou osoby z nižších či středních příjmových skupin, které byly v této práci pro její účely blíže určeny.

Zpravidla se jedná o osoby bez trestní minulosti, které se podvodného jednání dopustily za různých okolností, zejména však z důvodů finanční tísně. Samozřejmě se i v případě tohoto trestného činu vyskytuje recidiva, tedy opakování trestného činu, ale zde se spíše jedná o osoby, které se trestné činnosti věnují „profesionálně“ a mají ji jako zdroj svých příjmů.

Pokud jde o úroveň vzdělání pachatelů, pak lze konstatovat, že stejnou měrou jsou zastoupeny skupiny se základním a se středním vzděláním. V menší míře jsou pachateli osoby s úplným středním vzděláním, tedy s maturitou. Ve zcela nepatrném poměru je zastoupena skupina osob s vysokoškolským vzděláním. Jaký podíl má na vzdělanostní struktuře pachatelů vliv latentnost tohoto druhu kriminality, je však prakticky nezjistitelné. Podíl míry vzdělanosti na tomto jevu je vysvětlitelný dvojnásobem. Tedy že lidé s vyšším vzděláním by měli být schopni předem více plánovat a lépe zhodnotit svoji finanční situaci i s výhledem do budoucna a nežádat tak o úvěr v případech, kdy již předem ví, že jej nebudou schopni splácet. To samozřejmě přímo souvisí i s uvedením případných nepravdivých údajů do žádosti o úvěr tak, aby byl poskytnut. Jen těžko si lze představit situaci, že instituce poskytne jiným způsobem nezajištěný úvěr v případě, kdy je již jen z žádosti patrné, že rozdíl mezi příjmy a výdaji není dostatečný pro schopnost úvěr splácet. Druhým možným vysvětlením může být, že i přes uvedení nepravdivých údajů v žádosti, jsou osoby s vyšším vzděláním více schopny upravit domácí rozpočet tak, aby byly schopny úvěr splácet, případně jiným

způsobem zajistit prostředky na jeho splácení. V tomto případě jejich jednání nikdy nevyjde najevo a v případě, že se tak stane, musí být v jejich případě posuzována i formální stránka věci, tedy jak moc je jejich jednání pro společnost nebezpečné a zda lze takové jednání posoudit jako trestný čin.

Jde-li o věkovou strukturu pachatelů takového trestného činu, pak jsou jím výhradně zletilé osoby, a to zejména s ohledem na jeden ze základních požadavků institucí poskytujících úvěrové produkty, tedy dovršení věku 18 let. Nejčastěji se jedná o osoby ve věku 25 až 50 let.

3. Sociální příčiny a důsledky

3.1 Sociální příčiny

Dosud byly v této práci definovány úvěrové produkty, stejně jako skupiny, kterým se v této práci budeme věnovat a které tyto produkty užívají. Dále bylo uvedeno zákonné znění trestného činu, popsáno jednání, kterým jej lze spáchat a pojednáno i o tom, jaká je typická osoba pachatele tohoto trestného činu. Dosud však nebyly přímo popsány sociální příčiny takového jednání. Obecně lze uvést, že základní příčinou je výchova a vzdělání, které zde přímo souvisí a vzájemně se prolínají. Jak již bylo popsáno v úvodu, nabídka úvěrových produktů se rozšířila až od devadesátých let minulého století. Starší generace tak s tímto produktem nemají téměř žádné zkušenosti. Samozřejmě, že i v minulosti byly nabízeny různé půjčky, jejich poskytnutí však bylo vzhledem k nižšímu počtu žadatelů mnohem více prověřováno. Nelze rovněž nevíť v potaz i tu skutečnost, že v době tzv. totalitního režimu měl každý povinnost pracovat, zatímco v dnešní době tomu tak není. Splátky byly zpravidla sráženy přímo zaměstnavatelem. Finanční trh byl podstatně jednodušší, nebylo takové množství bank a jiných finančních institucí poskytujících služby toho typu. Prakticky tak nebylo možné dostat se do neschopnosti splácet půjčku či úvěr.

Z výše uvedeného je pak zřejmé, že starší generace tak svým dětem nemohla vštěpovat zkušenosti a zásady, kterých je třeba se držet při „žití na dluh“, protože sami v tomto ohledu zkušenosti nemají. Výchova v tomto směru prakticky neprobíhala žádná a v podstatě neprobíhá dosud. Samozřejmě jsou rodiny, kde je vedení domácího účetnictví běžnou záležitostí stejně, jako plánování výdajů. Zde se rodiče svým dětem snaží vštěpovat zažitá zásady, bohužel to však není běžným standardem.

Pokud jde o vzdělávací systém, zde je do současné doby situace obdobná, a to ze stejných důvodů. V rámci vzdělávání se naučíme číst, psát a počítat. V nedávné době se začala rozvíjet i výuka v oblasti informačních a komunikačních technologií, zvýšila se náročnost na výuku a znalost cizích jazyků, děti na základních školách se učí sexuální výchově. Středoškolský a vysokoškolský vzdělávací systém, zejména

v ekonomických oborech, nás naučí jak investovat a spravovat peníze jiných. Žádná úroveň vzdělávání nás však nenaučí, jakým způsobem vést efektivně domácnost a domácí rozpočet. Jakým způsobem a v jaké výši vytvářet případné finanční rezervy a v podstatě ani z jakého důvodu má význam se o takové záležitosti starat.

Dle Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knihy, ani není rozšíření vzdělávání v této oblasti plánováno.

V současné době již existují poradenská centra, která se zaměřují na tzv. „dluhové poradenství“. Na tyto se však obrací jen nepatrná část z těch osob, které se předlužily a nejsou schopny splácet své dluhy a dostát tak svým závazkům, a to za předpokladu, že mají samy zájem svou situaci řešit prostřednictvím odborníků. V naší zemi dosud není taková situace, že by se občané se svými problémy obraceli na poradenská centra, psychologické poradny a další obdobná zařízení. V době, kdy se člověk obrátí na takovou poradnu, již zpravidla bývá pozdě a řeší se již vzniklé problémy. Odborný personál těchto zařízení je samozřejmě vyškolen i k poskytnutí rad jak předejít předlužení a jakých zásad se držet, zde je však podmínkou, aby se klient přišel poradit včas. V tisku lze čas od času nalézt články týkající se dluhové problematiky, případně upozorňující na hrozící nebezpečí předlužení.

Občanskou poradnou Jižní Město, o. s. Společnou cestou byla v říjnu 2006 vydána publikace Spotřebitelské úvěry a neschopnost splácet dluhy – vybrané otázky, která byla vypracována jako jeden z výstupů projektu „Vzděláváním proti předluženosti“, který získal podporu v rámci programu Transition Facility z prostředků EU. V publikaci je uvedeno, že je určena zejména pracovníkům občanských a jiných poraden, jakož i pracovníkům azylových domů, a měla by jim pomoci k tomu, aby mohli nabídnout kvalitnější, efektivnější a účinnější služby svým klientům, a to jak těm občanům, kteří uvažují o tom, že si vezmou úvěr, a přijdou se do poradny zeptat na co si dát pozor, tak těm klientům, kteří se již bohužel v potížích při splácení úvěrů nebo jiných finančních závazků ocitli. Dalšími výstupy z projektu jsou brožury týkající se dané tematiky, které jsou k dispozici zejména v občanských poradnách.

Českou televizí byla vysílána i televizní reklama zadaná Sdružením ochrany spotřebitelů, kdy se jednalo spíše varování před neuváženým zadlužováním. K doplnění závažnosti celé problematiky cituji níže tiskovou zprávu, která je dostatečně výstižná a dle mého názoru nepotřebuje další komentář.

„Lidem, kteří se potýkají s dluhy, mohou od nynějška pomoci speciálně vyškolení dluhovní poradci občanských poraden. Ve 22 těchto zařízeních jich bude působit 44. Poradenství je bezplatné. Novinářům to dnes řekli představitelé Asociace občanských poraden.

Na konci ledna (2007 – pozn. autora) dlužily české domácnosti zhruba 548 miliard korun. Loni v prosinci (2006) to bylo o 7,6 miliardy méně. Podle České národní banky rostou dluhy ročně o 30 procent. Podle Petra Ježka, který má v asociaci poraden na starosti dluhové školení poradců, mělo osm procent zadlužených problém se splácením. U spotřebních úvěrů to bylo dokonce 13 procent.

Podle představitelů asociace není „finanční gramotnost“ v Česku vysoká. Poradnám tak každoročně přibývá klientů, kteří mají problémy s penězi. Nejsou schopni narůstající závazky splácet, mnohým hrozí exekuce. V roce 2004 se jich odehrálo 155.000, loni už to bylo 309.000, upřesnila asociace.

Dluhovní poradci se zaměřují například na spotřební úvěry a půjčky. S klienty zmapují jejich dluhy, příjmy i výdaje. V případě problémů se splácením jim pomohou najít přívídělek. Připraví i dopisy pro věřitele nebo s nimi začnou jednat. Pokusit se mohou i o zmírnění postupu případné exekuce.

Podle představitelů asociace lidé do poraden přicházejí až v době, kdy už se jejich potíže dají těžko řešit. Nedokážou platit nejen dluh, ale ani nájem a další potřebné náklady. „Velmi problematické je vytloukání klínu klínem. Klient není schopen půjčku splácet a najde věřitele, který je ochoten mu půjčit ještě za nevýhodnějších podmínek,“ řekl Ježek. Lidé se pak podle něj „potápějí hloub“ a bývají vystěhováni z bytu. Podobné případy nezdědka končí i tím, že úřady rodičům odeberou děti.

Podle ředitele asociace Hynka Kalvody by si lidé měli dát pozor na to, jaké smlouvy podepisují. Měli by mít dostatečný čas na jejich prostudování. Měli by mít také možnost vzít si text domů a podrobně se s ním předem seznámit. Když něčemu nerozumí, měli by se poradit s odborníky či s právníkem.“¹⁷

Stejný stav věci podtrhuje i další článek, který vychází z provedeného průzkumu trhu, a který dále cituji v plném znění.

„Celkem čtvrtina lidí, kteří si koupili něco na úvěr, měla problémy s jeho splácením. To je o devět procentních bodů více, než před dvěma lety. Češi se cítí zranitelní v udržení domácího rozpočtu. Více než polovina z nich by jej v případě ztráty zaměstnání udržela po dobu do tří měsíců. Vyplývá to z průzkumu, který pro pojišťovnu Cardif Pro Vita uskutečnila v květnu výzkumná agentura STEM/MARK.

S názorem, že úvěry představují výhodná řešení, která umožňují koupit předmět užívat okamžitě a splácet postupně, souhlasí 70 procent dotázaných respondentů. Nejvíce s tímto postojem souhlasí lidé od 25 do 34 let. Až třetina mužů neváhá splácet jeden úvěr druhým, u žen jde jen o pětinu dotázaných. Ženy také více kontrolují rodinné rozpočty, uvedl obchodní ředitel Cardif Pro Vita Zdeněk Jaroš.

Lidé považují podle průzkumu za rozumné financovat z úvěru koupi nebo rekonstrukci domu (88 procent), vzdělávání a kurzy (53 procent), zdravotní péči (45 procent), domácí spotřebiče a elektroniku (41 procent), splácení jiného čerpaného úvěru (26 procent) a dovolenou (14 procent). Nejvýznamnějším důvodem neschopnosti splácet úvěry je podle nich vážná nemoc nebo ztráta zaměstnání.

Celková zadluženost českých domácností činila koncem dubna 584,2 miliardy korun. Podle České národní banky roste zadlužení lidí s nízkými příjmy a první pětina nejchudších domácností vychází s penězi s největšími obtížemi.

---

¹⁷ www.financninoviny.cz/os-finance/pujcky/index_view.php?id=255761 (autor: ČTK – 04.06.2007)

Pojišťovna Cardif Pro Vita, která začala před deseti lety v Česku nabízet pojištění schopnosti splácet finanční závazek, vybrala loni na pojistném 1,02 miliardy Kč. To bylo o čtvrtinu více než v roce 2005. Pojišťovna patří do finanční skupiny BNP Paribas. Průzkum se uskutečnil mezi 500 respondenty telefonickým dotazem.¹⁸

Dalším faktorem je i ta skutečnost, že literatura zabývající se oblastí dluhového poradenství běžně k dispozici není. Z webových stránek občanských poraden je možné stáhnout publikace, které jsou v těchto poradnách k dispozici i v tištěné podobě, na jiných místech však tyto publikace dosažitelné nejsou. Studie prováděné na vysokých školách v rámci výzkumu, případně závěrečné práce studentů rovněž nejsou zveřejňovány, a pokud ano, tak pouze v odborných publikacích či časopisech. Rozhodně však nebývají určeny pro širokou veřejnost.

V případě jedinců či rodiny s finančními problémy si však lze jen těžko představit, že budou mít k dispozici počítač připojený na internet a budou si tak moci tyto materiály zajistit z domova. V těchto případech nelze ani uvažovat o vyhledávání podobných materiálů v internetové kavárně, případně městské knihovně, kde bývá za určitý poplatek počítač s připojením k internetu k dispozici. Opět tedy zbývá jediná možnost - navštívit poradenské centrum.

Z vlastní praxe policisty je mi známo, že část obviněných z trestného činu úvěrového podvodu při výslechu uvedla, že zprostředkovateli úvěru poskytli všechny potřebné informace o své finanční situaci, současně sdělili, že potřebují úvěr či půjčku na splacení svých pohledávek. I přesto jim zprostředkovatel sdělil, ať do žádosti tyto skutečnosti neuvádí, protože by jim úvěr nebyl poskytnut, případně jim pomohl žádost o úvěr vyplnit takovým způsobem, aby došlo k poskytnutí úvěru. V takových případech je samozřejmě trestně postižitelný i zprostředkovatel, kterým zpravidla bývá osoba podnikající na základě živnostenského oprávnění. Motivem jeho jednání bude s nejvyšší pravděpodobností finanční prospěch, tedy odměna za získání klienta. Tato skutečnost samozřejmě odporuje údajům sdělovaným společnostmi poskytujícími úvěry, jak již

---

¹⁸ www.financninoviny.cz/os-finance/pujcky/index_view.php?id=258255 (autor: ČTK – 19.06.2007)

bylo uvedeno. Jiná pohnutka k takové „pomoci“ však nemá logické podklady a zdá se být nepravděpodobná.

3.2 Sociální důsledky

Na sociální důsledky související se zadlužením lze pohlížet z několika směrů. Jednak jsou to následky spojené s trestním řízením, tedy zpravidla odsouzení, výkon trestu, povinnost uhradit škodu a další aspekty celého řízení, jakož i dopad na psychickou stránku pachatele. V přímé souvislosti s odsouzením je možná i ztráta zaměstnání, případně nemožnost najít práci v určitém oboru a na určitém stupni odbornosti. Samotné trestní řízení se však dotýká jen relativně malého počtu případů, kdy lidé nejsou schopni splácet svoje dluhy. Na rozdíl od jiných důsledků jsou však zpravidla nevratné a nenapravitelné.

Časté jsou i případy, kde se k věci dlužník postaví tím způsobem, že se od problémů snaží utéci zvýšeným požíváním alkoholických nápojů – „alespoň na chvíli zapomenout na problémy“. Zde může dojít k postupnému odcizení okolí, rodiny a přátel. Velmi často pak dochází k rozpadům rodin, rozvodům, neschopnosti zajistit dostatečnou materiální péči dětem, a tím i k dalším stresujícím faktorům. Nemluvě o tom, že utrácením dostupných finančních prostředků za alkohol se dluhy nesplátí.

K problémům s přáteli a rodinou nemusí docházet jen v případě zvýšeného požívání alkoholu. Jestliže se dluhy dlouhodobě nedaří splácet a tyto narůstají, je snaha o jejich splácení alespoň tam, kde jsou vysoké úroky a sankce za nesplácení, případně tam, kde hrozí trestní oznámení. Poté se přímo nabízí vypůjčit si na splátku dluhů v okruhu rodiny, případně i přátel. Jenže v případě, že nedojde k úhradě celého dluhu a navíc nezbyvají volné prostředky ke splácení těchto půjček, dochází ke ztrátě důvěry a následně i problémům v řadách nejbližších. Ztráta přízně přátel či vlastní rodiny je pak jen logickým vyústěním této situace. V případě, že takový dlužník není schopen zajistit půjčku ke splácení svých závazků v rámci rodiny, nabízejí se různé alternativy, mezi které patří některé společnosti, které nabízejí půjčky a úvěry a již předem avizují, že při

poskytování půjčky nekontrolují registry dlužníků. Takové jednání je samo o sobě dosti pochybné, protože společnost, která předem sděluje, že stojí i o nedůvěryhodné klienty, u kterých nemusí mít ani jistotu, že budou schopni splácet svůj dluh, musí mít svoje investice jištěné jiným způsobem. Zde je pak nutností velmi důkladně prostudovat celou smlouvu a obchodní podmínky, protože smlouva samotná zřejmě nebude výhodná pro obě strany. V každém případě se tímto způsobem finanční situace nezlepší. Spíše naopak dochází k dalšímu zadlužení.

V případě pocitu bezvýchodné situace může být snaha části dlužníků zbavit se svých dluhů pokud možno rychlejší a snazší cestou, než je jejich pravidelné splácení z platu. Možným způsobem je pak sázení a snaha o výhru, kterou by se vše vyřešilo. Dalším, rovněž zcela nevhodným způsobem je řešení finančních problémů trestnou činností.

Možná by bylo na místě uvést i možné způsoby jak se dluhů zbavit legální cestou, kdy kromě pravidelného splácení současných dluhů je třeba tyto dále nenavyšovat. Mimo tento, zřejmě nejvhodnější způsob, je možnost rekonstrukce úvěrů a půjček do jediného produktu s delší dobou splácení. Zde je však důležité, za jakých podmínek je to možné provést a zda se toto řešení nestává ještě méně výhodnou variantou.

V řadě poslední možností řešení vlastního předlužení je pak prohlášení úpadku, kdy dne 01.01.2008 nabyt účinnosti nový zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a jeho řešení (insolvenční zákon). Tento zákon nahradil stávající zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání a upravuje řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužnickým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužnickových věřitelů a k oddlužení dlužníka. Zákon umožňuje za určitých podmínek řešení již vzniklého předlužení.

Podle nového insolvenčního zákona může být v úpadku téměř kdokoli, a to i občan. Insolvenční řízení se zahajuje jen na návrh dlužníka nebo věřitele. V případě,

že insolvenční soud rozhodne o tom, že je dlužník v úpadku, může rovněž rozhodnout o tom, jakým způsobem bude úpadek řešen. Pro dlužníky nepodnikatele přichází v úvahu konkurz a nově též oddlužení, neboli tzv. osobní bankrot.

Konkurz je v podstatě tzv. likvidační cestou, kdy je zpeněžen majetek dlužníka a výtěžek je dle pravidel rozdělen mezi věřitele. V případě fyzické osoby, kterými se tato práce zabývá, může soud rozhodnout o tzv. nepatrném konkurzu, který je v podstatě zkrácenou a zjednodušenou formou konkurzu.

Oddlužením je možné řešit úpadek dlužníka – nepodnikatele, přičemž návrh na povolení oddlužení může podat pouze dlužník a k návrhu musí doložit řadu dokumentů týkajících se jeho majetku, příjmů za poslední tři roky, předpokládaných příjmů na budoucích pět let, souhlas manžela, jakož i další dokumenty. Soud posuzuje, zda je dlužník poctivý a zda je jeho plán na oddlužení ekonomicky reálný.

Insolvenční soud tak zamítne návrh na povolení oddlužení v případech, kdy se zřetelem na všechny okolnosti lze důvodně předpokládat, že je tímto návrhem sledován nepoctivý záměr. Na nepoctivý záměr lze například usuzovat z toho, že proti dlužníkovi bylo v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení vedeno trestní řízení ukončené pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy. Takovým trestným činem je i úvěrový podvod. Dále soud zamítne návrh v případě, že hodnota plnění, kterou by obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30% jejich pohledávek, ledaže by tito věřitelé s nižším plněním souhlasili.

Jestliže soud oddlužení povolí, rozhodnou nezajištění věřitelé hlasováním, zda dojde k prodeji dlužníkovy majetku nebo zda jim bude dlužník následujících pět let odevzdávat téměř veškeré své příjmy v rámci plnění splátkového kalendáře. Jestliže dlužník řádně plán oddlužení splní, soud rozhodne, že se mu zbytek dluhů promíjí. Jinak je na majetek dlužníka vyhlášen konkurz.

Cílem této práce je však spíše analýza příčin a nalezení možných řešení k předcházení předlužení a jevů s tím spojených. Samotný insolvenční zákon je v našem

právním systému, s ohledem na datum kdy vstoupil v účinnost, rovněž novinkou. Pro zhodnocení jeho funkčnosti však uplynula příliš krátká doba. Proto se jím dále nebudu zabývat a uvádím ho jen jako možné řešení předlužení.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval úvěrovými podvody, jejich sociálními příčinami a důsledky. Bakalářská práce byla pro přehlednost rozdělena do tří základních částí. V první části jsem se zabýval úvěrovými produkty a jejich uživateli, ve druhé části pak trestným činem úvěrový podvod, popisem průběhu celého trestního řízení a tresty, které hrozí jejich pachatelům. Ve třetí, poslední části jsem se snažil popsat možné sociální příčiny a důsledky související s touto trestnou činností a dluhovou problematikou obecně, neboť obě problematiky se částečně prolínají.

Pro naplnění cíle práce bylo nezbytné zabývat se tím, co je to úvěr, za jakých podmínek a k jakým účelům slouží. Dále byly popsány sociální skupiny obyvatel, kterými se v práci zabývám a které čistě pro účely práce byly popsány jako nižší a střední příjmová skupina. Již z popisu je tak patrné, že toto členění vycházelo zejména z příjmových možností obyvatel. Takové členění bylo možná zjednodušené, ale pro základní určení celé problematiky postačující.

V další části, která je věnována zejména právní stránce trestného činu úvěrový podvod, začátku, průběhu a ukončení trestního řízení, jsem popsal, v čem spočívá trestný čin úvěrový podvod a jakým jednáním se jej lze dopustit. Dále jsem se věnoval možným trestům, které hrozí v případě odsouzení za tento trestný čin.

V závěrečné části nazvané sociální příčiny a důsledky jsem se snažil analyzovat možné příčiny, které mají vliv na páchaní trestného činu úvěrový podvod i na samotné předlužování české populace vůbec. Byly popsány možné sociální důsledky související jak s trestním řízením, tak i zadlužením obecně.

Zjištění samotných sociálních příčin je nezbytné pro stanovení možností řešení nápravy současného stavu. V případě zprostředkovatelů úvěrů, kteří se ženou za vlastním ziskem bez ohledu jak na svého klienta, tak i na společnost, kterou zastupují, je možné situaci řešit změnou způsobu odměňování zprostředkovatelů spolu s pravidelnou a důkladnou kontrolou a vyhodnocování jimi odvedené práce. Vzhledem

k četnosti společností poskytujících úvěry a půjčky, které nemají jednotné podmínky, je za současného stavu v podstatě nemožné nějakým způsobem sjednotit jejich postup při přijímání smluvních zprostředkovatelů jejich produktů, ani jejich zaměstnanců. Definovat tyto vztahy přijetím legislativních opatření by nebylo účelné a zřejmě by se setkalo s oprávněnou kritikou, že se jedná o omezování svobody v podnikání. V těchto případech tak nezbude, než se spoléhat na morální a volní vlastnosti zaměstnanců a zprostředkovatelů, stejně jako dosud.

Další zjištěnou příčinou byla nedostatečná výchova v rodině, která je základem výchovy a vývoje osobnosti vůbec. Při výchově v rodině jsou v této oblasti zřejmě největší možnosti nápravy. Starší generace, jak již bylo uvedeno, nemají s dluhovou problematikou téměř žádné zkušenosti a výchova svých potomků v této oblasti tak téměř neprobíhá. Zde je možné hledat i příčinu v novodobém stylu života. Spousta rodičů se snaží zajistit dostatek prostředků a budovat svou profesní kariéru, takže se v rodinném prostředí prakticky nezdržují. Charakteristické je pro ně zpravidla to, že mají spoustu peněz a minimum volného času. Péče a výchova dětí je pak přesunuta buď na prarodiče, nebo v případě větších dětí, jsou potomci vybaveni větším objemem finančních prostředků jako kapesného tak, aby se zabavili sami. Jejich výchova pak spíše neprobíhá. Tyto děti jsou poté, co se osamostatní, zvyklé na podstatně vyšší životní standardy, než jsou schopni si zajistit svými příjmy, a bez pomoci rodičů nejsou schopné se o sebe a případně i svou rodinu po finanční stránce postarat. Nikdy totiž neměly potřebu se omezovat či něco po finanční stránce plánovat. Když peníze došly, rodiče bez ptaní poskytly další. Z vlastních zkušeností znám teenagery, kteří mají měsíčně k dispozici více finančních prostředků než já, či kdokoli z mých známých, a to i po několika letech zařazení do pracovního procesu.

Pokud jde o situaci ve vzdělávacím systému, není třeba k jeho současnému stavu uvádět nic víc, než již bylo uvedeno.

S ohledem na všechny skutečnosti, které byly v celé bakalářské práci popsány, lze shrnout, že největší problémy s dluhy mají zejména osoby ve věku od 25 do 50 let, převážně se středním či základním vzděláním. Poradenská činnost je s ohledem na podíl

osob, které pomoc v občanských poradnách vyhledaly, spíše doplňková. V naprosté většině případů se pak zabývá napravením již vzniklého stavu než jeho předcházení, což je ovlivněno zejména zájmem jejich klientů. To za situace, kdy jsme uvedli, že i na preventivní část poradenství byly zpracovány materiály a proškoleni poradci. Výchova v rodinném prostředí je rovněž nedostatečná a ve většině rodin neprobíhá vůbec, přičemž vzdělávání v rámci školského systému není také žádné.

K nápravě nepříznivého stavu v oblasti rodinného vedení financí či materiálního zajištění domácnosti navrhuji na základě zjištěných závěrů následující řešení:

1. Zařadit do školní výuky nový předmět či kurz zabývající se principy vedení domácnosti a jejích potřeb, jakož i rodinných financí vůbec. Předmět by mohl být zařazen mezi ostatní praktické předměty jako výchova k rodičovství, praktická výchova a další.
2. Vzhledem ke zjištěné úrovni vzdělání popisovaných osob se mi jeví jako nejvhodnější zařazení tohoto předmětu či kurzu do II. stupně základní školy.

Důvodem pro přesun výchovy a vzdělávání v této oblasti z rodiny do školní vzdělávací soustavy je nesporná skutečnost, že stejně jako v případě výchovy k rodičovství (sexuální výchovy), je úroveň informací poskytovaných dětem rodiči různá a neprobíhá v dostatečné míře (pokud probíhá), což se projevuje v současných problémech popsanych v této práci. Stejně tak určení, kdy je vhodné tyto informace dětem poskytovat, by byla stanovena odborníky a zajištěna v optimálním věku, kdy je možné ještě výchovně působit na vývoj jedince a jeho hodnotový systém.

Je zřejmé, že navrhované řešení nelze aplikovat ihned. Nejdříve bude třeba vypracovat osnovy předmětu či obsah kurzu, zpracovat metodicky způsob vedení výuky i obsah předmětu samotného. V návaznosti na to vyškolit dostatek pedagogických pracovníků. Nejtěžší pak zřejmě bude vše zpracovat i po stránce legislativy, tj. přinejmenším zařadit takový předmět do vzdělávacího systému.

Navrhované řešení je však spíše podnětem pro erudované odborníky z pedagogických oborů a z oborů ekonomických a v případě dalšího zpracování by svým rozsahem přesahoval možnosti dané rozsahem a účelem bakalářské práce, mých znalostí a zkušeností, stejně jako oboru, kterým se zabývám. Dle mého názoru se však jedná o řešení nejvhodnější, ne-li jediné. Toto je však otázkou další diskuze spíše pro odbornou veřejnost.

Resumé

S rostoucí nabídkou úvěrových produktů, půjček a obecně možností pořízení zboží na splátky, roste v současné populaci České republiky zadlužení domácností a stále častěji dochází k jejich předlužení. To s sebou nese i sociální problémy a zvýšení trestné činnosti s tím související, zejména podvodů a úvěrových podvodů.

Ve své bakalářské práci se zabývám jak způsobem páchaní trestného činu úvěrový podvod, tak analýzou úvěrových produktů. Na tato témata poté navazuje analýza sociálních příčin a důsledků s tím souvisejících. Práce je rozčleněna pro přehlednost do tří kapitol, které spolu vzájemně souvisí.

V první kapitole se seznámíme s tím, co je to úvěr, jaké jsou možnosti a podmínky k jeho získání a využití. Současně si přiblížíme sociální skupiny, které tento produkt nejčastěji užívají. Druhá kapitola nám přiblíží trestný čin úvěrový podvod, popíše průběh trestního řízení, možné tresty a uvede základní údaje o běžných pachatelích, zejména co se týká věku a úrovně vzdělání. Ve třetí kapitole jsou popsány sociální příčiny a důsledky zadlužování a trestné činnosti páchané v souvislosti s ním.

V závěru práce navrhuji jako možné řešení v rámci předcházení trestné činnosti i finančním problémům vytvoření nového předmětu či kurzu, kde by žáci byli seznámeni s principy vedení domácnosti a jejích potřeb, jakož i rodinných financí vůbec, a jeho zařazení do vzdělávacího systému ve II. stupni základních škol, kde by se s ním, s ohledem na vzdělanostní strukturu pachatelů sledovaných trestných činů, měl seznámit maximální počet žáků škol.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá sociálními příčinami a důsledky páchaní trestného činu úvěrový podvod, ujasněním trestního řízení s tím souvisejícího a v souvislosti s tím i předlužováním českých rodin, jako fenoménem, který započal v devadesátých letech minulého století a stává se z něj vážný sociální problém současné společnosti.

Klíčová slova

Dluh, oddlužení, podvod, předlužení, sociální důsledek, sociální příčina, trest, trestní řízení, trestný čin, úvěr, úvěrový podvod, výchova, vzdělávání, zločin.

Annotation

This bachelor work is engaged in social causes and results of commission of crime credit fraud, criminal procedure which is connected with it. There is a new phenomenon – over debt of Czech families, which started in the nineties of the last century and this is becoming a serious social problem of present-day society.

Keywords

Debt, discharge from debts, fraud, debts in excess, social reset, social mason, punishment, criminal procedure, delict, credit, credit fraud, enlightenment, education, crime.

Seznam použité literatury a pramenů

1. KEJDOVÁ, M. *Základy trestního práva*, Brno: Institut mezioborových studií, 2006.
2. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al., *ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
3. SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. 2. rozšířené vydání. Brno: Paido, 2004, 206 s. ISBN 80-7315-077-8
4. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon*. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 1011 s. ISBN 80-7179-896-7
5. ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník*. Komentář. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 1455 s. ISBN 80-7179-863-0
6. CHYTILOVÁ, D., ZIKA, M. a kol. *Spotřebitelské úvěry a neschopnost splácet dluhy – vybrané otázky*. Praha: Občanská poradna Jižní Město, o.s. Společnou cestou, 2006.
7. ÚZ Úplné znění č. 432 *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod. Podle stavu k 24.08.2004*. Ostrava: Sagit, 2004. ISBN 80-7208-424-0
8. ÚZ Úplné znění č. 655 *Trestní předpisy, přestupky. Podle stavu k 28.01.2008*. Ostrava: Sagit, 2008. ISBN 978-80-7208-666-5
9. Kolektiv autorů. *Půjčujte si s rozumem! Praktická příručka pro osobní finance*. Olomouc: Sdružení SPES, 2007.
10. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
11. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
12. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
13. Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru
14. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a jeho řešení (insolvenční zákon)
15. <http://www.creditbureau.cz>
16. http://www.financninoviny.cz/os-finance/pujcky/index_view.php?id=255761
17. http://www.financninoviny.cz/os-finance/pujcky/index_view.php?id=258255
18. <http://insolvenzni-zakon.justice.cz/>
19. <http://www.levna-pujcka.info/pujcky-vyzkum.php>
20. <http://www.pomocsdluhy.cz>
21. <http://spolcest.cz/poradna>